

2. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Психология высшей школы. – Минск: Изд.: БГУ, 1978. – 320с.
3. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1977. – 304с.
4. Педагогічна майстерність / За ред. І.А. Зязюна. – К.: Вища школа, 2004. – 422с.
5. Професійне становлення майбутнього вчителя: монографічний огляд / За ред. Л.В. Кондрашової. – Кривий Ріг: Видав. дім, 2006. – 327с.
6. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М.: Педагогика, 1973. – 423с.
7. Сборник методов диагностики и способов формирования профессиональных качеств личности будущего учителя / Под ред. Л.В. Кондрашовой. – Кривой Рог: КДПИ, 1993. – 149с.

О.О.Павленко

СИСТЕМА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ “ГРОШІ ТА КРЕДИТ” В ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЕКОНОМІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

В статье рассматриваются особенности преподавания курса “Деньги и кредит” в условиях экономического образования в высших учебных заведениях. Акцентируется внимание на умениях студентов использовать полученные знания в практической деятельности, решать нестандартные ситуации и задания, уметь взаимодействовать в группе.

Формирование данных умений реализуется при помощи использования на практических занятиях как традиционных, так и активных “интерактивных” методов обучения. Разработана система практических занятий к курсу “Деньги и кредит”.

This article examines the features of teaching of the course “Money and credit” in conditions of modern economic education in high educational institutions. It accents attention on the students’ skills to use their knowledge in practical activity, to decide non-standard situations and tasks, to be able to interact in groups.

The formation of these abilities is realized by means of use at the practical studies both traditional and active “interactive” methods of the teaching. The system of the practical studies to the course “Money and credit” was worked out in this article.

У теперішній час стає очевидним, що рішення важливих проблем перебудови економіки України в напрямку переходу до цивілізованого ринку та інтеграції до світового ринкового господарства неможливо без створення багаторівневої системи сучасної освіти в нашій країні.

Економічні знання сьогодні потрібні не тільки спеціалістам, працюючим в різних сферах економіки та управління, вченим-економістам та викладачам економічних дисциплін але й всім членам суспільства для рішення повсякденних проблем. Наприклад, в зв'язку із переходом до ринкової економіки відбувається суттєва перебудова фінансової системи, створюються економічні і правові умови для розвитку підприємництва, розвивається ринок цінних паперів тощо. Такі нові умови стимулюють інвестиційну діяльність приватного сектору та індивідів. При цьому в процесі прийняття рішень його учасники самостійно несуть фінансову відповідальність за результати того чи іншого економічного рішення. Прийняти його вірно та без втрат можливо лише маючи певні економічні знання.

Необхідно також відмітити, що без сучасної економічної освіти сьогодні неможливий розвиток спеціального соціального прошарку – підприємництва як активної економічної сили. Адже формування людини як представника цього прошарку, тобто як носія особливих цінностей, норм, орієнтирів, передбачає не тільки наявність особливих схильностей до економічної діяльності, але й розвиток певних якостей особистості та володіння професійними знаннями.

Таким чином, економічну освіту можна розглядати як складне явище – процес та результат засвоєння економічних знань та вмінь, формування певних якостей особистості, розвитку економічного мислення та поведінки, включення в соціальні відносини, властиві працівнику сучасного та майбутнього виробництва [5, с. 8-9].

Виходячи із цього, можна сказати, що реалії сьогодення – нецивілізований ринок, гонитва за миттєвою вигодою, недобросовісна реклама та непорядність у ділових стосунках, є не стільки результатом непродуманості економічної політики, скільки показником нерозвиненості економічної свідомості і мислення населення України, а отже економічної освіти. А тому відродження України треба починати із формування економічної культури населення, підвищення умінь раціонально мислити і грамотно

господарювати, виявляти ініціативу, йти на розумний ризик, дбаючи про майбутнє.

Рішення даних проблем можливо лише за правильно побудованої та продуманої системи економічної освіти в усіх навчальних закладах.

Значне місце в системі економічної освіти вищих навчальних закладів займає вивчення навчального курсу “Гроші та кредит”. Головним завданням курсу є надання майбутнім фахівцям з економіки знань щодо сутності та механізму функціонування таких категорій, як гроші, кредит, грошовий ринок, відсоток; формування у фахівців теоретичної та методологічної бази, необхідної для наступного оволодіння практикою використання грошово-кредитних інструментів, а також уміння оцінювати й аналізувати грошово-кредитну політику, яка проводиться в країні. Ця інформація забезпечує науково-теоретичну і методологічну основу для формування системи знань з конкретно-прикладних дисциплін майбутніх фахівців за різними спеціальностями. Саме тому курс “Гроші та кредит” органічно поєднаний із багатьма іншими економічними курсами. Такими як економічна теорія, теорія фінансів, макроекономіка, прогнозування та державне регулювання економіки, інвестування, міжнародні валютно-кредитні та фінансові відносини тощо [7, с. 6].

Україна за роки перебудови набула значного досвіду використання грошей і кредиту: пережила небачену за мирних умов гіперінфляцію, розбудувала в основному інфраструктуру власних банківської, грошової і валютної систем, сформувала грошовий, фондовий та валютний ринки. Тобто був пройдений складний шлях, який забезпечив визначальну роль грошей в національній економіці. Реформована грошова система сприяє ефективному використанню ресурсів, зростанню виробництва, його збалансованості. Водночас гроші виконують важливу інформативну функцію, їх називають “мовою ринку”. І це справді так. Вся статистична, комерційна, а власне й виробнича інформація стосовно процесів, що відбуваються в ринковій економіці, подається через вартісні показники у їх грошовому вираженні.

Все це дає підставу вважати, що наукове розуміння проблем грошей, грошового обігу, кредитних відносин, банківської справи є необхідним компонентом становлення професійних економічних знань студентів вищих навчальних закладів. А вивчення дисципліни “Гроші та кредит” – складовою підготовки кваліфікованих економістів.

У курсі “Гроші та кредит” важливо не тільки набувати теоретичні знання, а й доповнювати вже існуючі в аспекті адаптації теорії до практики розвитку економічних відносин. Тим паче, що з’явилися широкі можливості для перевірки теоретичних положень на практичному досвіді та фактичних матеріалах нашої країни.

З цієї причини при вивченні курсу “Гроші і кредит” важливою формою організації навчання стають практичні заняття, які надають можливість закріпити і використати лекційну і самостійно оброблену інформацію при рішенні різного роду і складності завдань [8].

Використання отриманих знань – це складний психолого-педагогічний процес, який полягає в реалізації засвоєних понять, законів і теорій в інтелектуальній і практичній діяльності для одержання суспільно корисного продукту. Використовуючи знання на практиці, в житті, студенти переконуються в їх суспільній цінності і на основі цього в них виробляється потреба в засвоєнні знань. На основі застосування відбувається диференціація, узагальнення і систематизація знань. Готовність студентів до успішного використання знань – один із критеріїв їх засвоєння.

Мету практичних занять можна представити у вигляді основних положень: закріплення знань шляхом активного повторення матеріалу лекції, конкретизації та розширення цього матеріалу, його транспозиції на певні завдання; розвиток здібності самостійно використовувати отримані знання для виконання певних дій та для отримання нових знань та навичок; встановлення зв’язку закономірностей, показників з практикою їх використання; ознайомлення з методами та засобами науки в їх практичному використанні; надбання першочергових експериментальних навичок; ознайомлення із різними засобами аналізу та оцінки станів предмету який вивчається, довідниковими та іншими допоміжними інформаційними матеріалами; надбання навичок самостійного рішення науково-практичних питань; приведення розрізаних знань в певну систему; виховання дисципліни та відповідальності навчальної та наукової праці; розвиток зв’язків між предметами.

У системі практичних занять має місце певна дидактична послідовність. На перших заняттях для рішення ставляться однотипові задачі та приклади, потім вони ускладнюються та розширюються. Відповідно змінюється і роль педагога. Спочатку він веде заняття в суворо визначеній системі, потребуючої від студентів чіткого виконання всіх робіт як по змісту, так і по формі. Потім викладач

виступає в ролі керівника та консультанта при достатній самостійності студентів.

Оптимальне проведення практичних занять включає ряд умов їх організації. До найважливіших з них відносимо: дидактично обґрунтоване планування виходячи із задач предмету вивчення; визначення стану знань студентів, їх підготовки до занять; підготовка самих завдань, методичних порад до них та рекомендацій; рекомендована література; чітка організація та порядок проведення робіт; встановлення мети кожного заняття із визначенням показників результатів; науково-теоретичне введення до занять із вказівкою методів та засобів їх проведення; організація та проведення контролю роботи; підведення підсумків роботи; визначення шляхів для подальшої самостійної роботи студентів з предмету, що вивчається.

Виконання цих умов є необхідним та суттєво важливим для проведення практичних занять відповідно до їх ролі, мети та задачі в системі навчання вищої школи [1].

Крім того, реалії сьогодення вимагають від педагогів пошуку нових ефективних форм і прогресивних методів навчання, які були б адекватними сучасній парадигмі освіти, що дає можливість всебічно і гармонійно розвивати особистість, торкаючись не лише суто економічної сторони, а й включати також моральні, етичні, психологічні аспекти, які так чи інакше пов'язані із економікою [6]. Саме тому дедалі частіше при вивченні економічних дисциплін на місце традиційним методам навчання приходять активні методи. Застосування активних форм та методів навчання дає змогу розвивати у студентів гнучкість мислення, адаптованість до будь-яких ситуацій, ініціативність, самостійність у прийнятті рішень і разом із тим вміння працювати у колективі, творчий підхід до вирішення проблем. Тобто всі ті якості, які необхідні людині, щоб бути конкурентоспроможною на ринку, здатною оперативно сприймати нововведення та швидко адаптуватись в нових умовах праці, діяти і мислити по-новому [7].

Ми пропонуємо при вивченні курсу "Гроші та кредит" застосовувати певну систему практичних занять у вигляді проблемних семінарів, занять у формі ділових (рольових) ігор, із застосуванням методу кейс-стаді, методу мозкової атаки, аналізу конкретних економічних ситуацій тощо.

Простежимо систему практичних занять при засвоєнні курсу "Гроші і кредит" із застосуванням традиційних та активних методів навчання.

При розгляді теми 1 “Виникнення грошей, їх суть, форми та функції” можна провести практичне заняття із застосуванням проблемних питань. Вибрати з студентів “сучасників” різних історичних періодів, які повинні за допомогою різних прикладів і ситуацій перенести групу в часи панування тієї чи іншої форми грошей. Це дозволить зрозуміти суть грошей як особливого товару, засвоїти як визначається вартість грошей за різних форм функціонування, простежити взаємозв’язок їхніх функцій.

З теми 2 “Кількісна теорія грошей і сучасний монетаризм” доцільно провести нестандартне практичне заняття за допомогою методу дискусії, розділивши аудиторію на представників класичної кількісної теорії, неокласиків та монетаристів. В результаті знання студентів з теми, що розглядається, поглибляться, будуть розвиватися вміння аргументовано відстоювати свою точку зору, уважно й зважено вислуховувати думки опонентів, буде формуватися й розвиватися культура обговорення спірних питань.

Для теми 3 “Грошовий оборот і потоки грошей” можна не відходити від стандартного типу практичного заняття і зайняти студентів вирішенням практичних вправ для формування вмінь і навичок побудови схеми грошових потоків.

Розглядаючи тему 4 “Структура грошового обороту”, можна підготувати стандартне практичне заняття, використавши деякі активні методи: економічний диктант з подальшим обговоренням відповідей, а також розглядом проблемних питань, що забезпечує розвиток динамічності і нестандартності розумових процесів, спроможності абстрагуватися від об’єктивних умов і існуючих обмежень.

Метод ситуаційних розрахункових задач важливо використати в темі 5 “Грошова маса”. З його допомогою можна вивчити як якісні, так і кількісні зв’язки економічних явищ, засвоїти сутність показників, що характеризують стан грошової сфери. Крім того цей метод дозволить розширити коло знань студентів, котрі в процесі рішення задач пов’яжуть свої теоретичні знання з практикою, життям, одночасно набуваючи навички в проведенні розрахунків.

Тема 6 “Емісія і випуск грошей в господарській оборот” вимагає проведення стандартного практичного заняття, на якому формуються основні навички розрахунку банківського мультиплікатора, обов’язкових і вільних резервів.

Засвоїти структуру грошового ринку, його функції, інституційну модель, зрозуміти механізм формування пропозиції та

попиту на гроші, досягнення рівноваги між ними з теми 7 “Грошовий ринок” допоможе традиційне практичне заняття.

При вивченні теми 8 “Грошові системи” для поглиблення розуміння на практичному занятті можна використати гру з дидактичними текстами “Запитуйте – відповідаємо”. Вона розвиває вміння формулювати запитання, трансформуючи зміст інформації, сприяє аналітичній обробці інформації. Інтерпретація запитань іншими студентами допомагає виявити рівень розуміння змісту самим автором, переглянути власну точку зору на дане питання. Ігрові моменти сприяють розблокуванню емоційного напруження, що виникає в процесі навчання.

За допомогою проведення практичного заняття з теми 9 “Місце держави в грошовій сфері” методом “мозкова атака” досягається розвиток творчого мислення, вивільнення від стереотипів, традицій і стандартів.

Щоб поглибити знання з теми 10 “Інфляція” та теми 15 “Валютні системи і валютне регулювання”, встановити зв’язок теорії і практики, сформувати вміння слухачів аналізувати ситуацію, робити висновки, приймати відповідні рішення в нетипових або непередбачених ситуаціях, ефективно застосувати в нестандартних практичних заняттях метод Case Studies, що на рівні з отриманням професійних знань дозволяє розвивати необхідні здібності, прищеплювати специфічні навички.

Після вивчення всього розділу “Гроші і грошові потоки” доцільно провести підсумкове практичне заняття у формі гри типу “Брейн-Ринг”. Метою такого практичного заняття є перевірка рівня засвоєння навчального матеріалу з даного розділу, виявлення прогалин в знаннях, набуття навичок колективного рішення.

За темами 11 та 12 “Характеристика кредиту та його роль в ринковій економіці” і “Кредитна система” окрім традиційних практичних занять можна провести й рольову гру для активізації роботи студентів, підвищення ступеня засвоєння матеріалу, інтенсифікації всього навчального процесу. Значимість застосування цього нестандартного практичного заняття посилюється й тим, що за його допомогою студенти отримують можливість перейти від абстрактного мислення до конкретного сприйняття дійсності, розвивати уміння використання отриманих теоретичних знань у своїй майбутній практичній діяльності.

Роботу на практичному занятті з теми 13 “Банківська система” ефективно організувати методом вивчення подій, що вчить

формулювати і ставити запитання, вмінню знаходити відсутню, для рішення проблеми, інформацію, аналітично мислити, вмінню вирішувати складні і нетипові завдання, застосовувати здобуті знання на практиці.

При засвоєнні змісту понять валюта, валютний курс, їх види, розумінні механізму функціонування валютного ринку, призначення валютної системи, її видів та еволюції в темі 14 “Валюта і валютний ринок” застосовується вирішення завдань проблемно-ситуаційного характеру на традиційному практичному занятті.

Застосування різноманітних методів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів впливає на продуктивність процесу формування професійних умінь майбутніх фахівців з економіки. “Активні методи дозволяють виявляти різні точки зору на одну й ту саму подію, виявляти спільні погляди при інтерпретації блоку інформації, розвивати вміння до активної співпраці у робочих групах, встановлювати емоційні контакти, формувати навички самопідготовки для більш ефективної діяльності та засвоєння більшого обсягу інформації. Також вони дуже подобаються студентам, однак перетворювати нестандартні практичні заняття в головну форму роботи, вводити їх в систему недоцільно, на наш погляд, через велику втрату часу, відсутності серйозної пізнавальної праці, невисокої результативності, поверховості знань, вмінь, відсутності глибини і міцності” [3, с. 52].

Ясна річ, традиційне заняття відіграє суто інформативний характер. Але слід пам'ятати, що неможливо підготувати спеціаліста до творчої трудової діяльності, якщо в процесі його навчання буде переважати репродуктивна діяльність. Тому необхідне оптимальне поєднання різних груп методів навчання, що дасть можливість досягнути відповідного рівня підготовки майбутніх спеціалістів, доповнити й урізноманітнити навчальний процес [3, с. 53].

Отже, головною задачею в системі практичних занять при викладанні дисципліни “Гроші та кредит” в вищих навчальних закладах є пошук оптимального поєднання традиційних і нетрадиційних форм навчання з використанням різних методів навчання.

Нам уявляється, що в основі такої єдності лежать вимоги, яким повинні задовольняти всі використані методи: формувати у студентів необхідність в набутті нових знань; направляти процес навчання на зв'язок із сучасним життям; сприяти міцному засвоєнню студентами знань та навичок, а також вміннями переносити їх в нові

умови; допомагати оволодінню навчальними та професійними вміннями як інструментом пізнання [9].

Отже, підготовка викладача до проведення практичного заняття вимагає ретельності і творчості, адже кожна тема курсу потребує свого підходу та своєї методики проведення. При цьому необхідно враховувати наступне: визначити мету, які вміння та навички повинні засвоїти; активізацію пізнавальної діяльності; самостійність студентів під час виконання завдань; питання, теми доповідей, завдання повинні бути пов'язані із темою, яка вивчається, з актуальною проблемою; наскільки дане заняття сприяє формуванню творчої особистості; поєднання даної дисципліни з іншими (міжпредметний зв'язок) [3, с. 50]. Звичайно, вибір методів та форм навчання – це творчий підхід кожного викладача. Але в той же час важливо, щоб обраний метод чи форма заняття були найбільш ефективними при проведенні практичного заняття з певної теми. Тому на вибір доцільної форми практичного заняття також впливає місце теми в курсі та зміст питань, що в ній вивчаються.

Література

1. Архангельский С.М. Лекции по теории обучения в высшей школе. – М.: “Высшая школа”, 1974. – 532 с.
2. Гальчинський А. С. Теорія грошей. – К.: “Основи”, 1998. – 413 с.
3. Довідник з психолого-педагогічних дисциплін для студентів економічних вузів (в двох частинах) / Автор і укладач Павленко О.О. – Кривий Ріг: КНЕУ КЕІ, 2001. – Частина II. – 75 с.
4. Модуль 6 “Активізація навчання в економічній освіті” з дисципліни “Методика викладання економіки” / Автор і укладач Павленко О.О. – Кривий Ріг: КЕІ КНЕУ, 2003.–53 с.
5. Неволіна В.В., Ромашина І.А.. Специфика экономического образования в педагогических университетах // Экономика в школе. – 2002. – №3. – С.8-10.
6. Павленко О.О. Методи активізації пізнавальної діяльності студентів // Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Зб. наук. праць. – К.: КНПУ, 2000. – Вип.4. – С.167-174.
7. Павленко О.О. Проблемний семінар як засіб формування творчої особистості в навчальному процесі у вищій школі // Зб. наук. праць: Педагогічні науки. – Херсон: ХДПУ: Айлант, 1999 – Вип.12. – С.112-119.
8. Плани та завдання для практичних занять з дисципліни “Гроші та кредит” для студентів, що навчаються за учбовими планами бакалавра з економіки та підприємництва / Укладач Максимова

А.В. – Кривий Ріг: КЕІ КНЕУ, 2001. – 29 с.

9. Рева Ю.П., Смоквіна А.С. Реалізація сучасних методів навчання в процесі підготовки майбутніх спеціалістів // 36. наук. праць Педагогічні науки. – Херсон: ХДПУ: Айлант, 1999. – Вип.12. – С.101-104.

Л.В.Бродська

ТЕХНОЛОГІЯ ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Дана стаття розглядає основні питання, пов'язані з методологією розробки навчальних та робочих програм для магістрів факультету менеджменту та технологічні аспекти реалізації означеного методичного забезпечення.

The article reveals the main questions, connected with the methodology of working out educational and operating programs for the magistrates as well as technological aspects of the realization of these documentary supply.

Аналіз стану підготовки фахівців – економістів та менеджерів у вищих навчальних закладах на сучасному етапі свідчить, що майбутні викладачі економічних дисциплін, мають достатньо високий рівень фахової підготовки, але рівень їх готовності до викладання цих дисциплін має досить низькі показники. У них виникають проблеми з навчально-методичним забезпеченням, організацією лекційних, практичних та семінарських занять. Студенти демонструють слабе володіння дидактичними технологіями та методикою викладання відповідних дисциплін.

З метою розв'язання вище означених проблем, підвищення якості підготовки спеціалістів до викладацької діяльності на факультеті менеджменту ЗНУ було введено курси з методики викладання економічних дисциплін та менеджменту для магістрів денної та заочної форми навчання.

Методичні аспекти підготовки спеціалістів до педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі було розглянуто в роботах Крамаренко В.І., Підкасистого П.І, Трофімової З.П., Хвесені Н.П., Хуторського А.В., Русецької Т.П., Смирнова С. та інших.

Науковці пропонують певні алгоритми та шляхи вирішення проблемних питань, пов'язаних з наявністю труднощів в формуванні готовності майбутніх викладачів до роботи зі студентською